

שיבת הפתל - ירושלים
שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א
לפרשת קרח תשע"ד
(נכתב ונערך על פי שיחות משנים קודמות)
תמיכה כלכלית בלומדי תורה

את מתנותיו לכהן או לוי מסויימים (רמב"ם הלכ' תרומות פי"ב ה"כ). למשל: אם בא ישראל אל חברו ואומר לו: "יש לי נכד לוי. תן את המעשר שלך לנכדי, ואני אתן לך עבור זה מאה שקל" - מותר להסכים לעסקה הזאת. ואם כן קשה מאד: מדוע לישראל מותר לשלם לישראל אחר כדי שיתן את מעשרותיו ללוי מסויים, ואילו ללוי עצמו, שמקבל את המעשר, אסור לשלם עבור המעשר שקבל, ולו ע"י סיוע מועט בגורן? ומדוע מחשיבה התורה סיוע כזה כחילול הקודש, וכעוון הקרוב לחיוב מיתה?

מתנות כהונה אינן נדבה, אלא שכר!

יש שאמרו, שטעם האיסור הוא, מפני שעל ידי זה נגרם הפסד לכהנים שאינם באים לסייע בגורן, כי הישראל יתרגל לתת את מעשרותיו רק לכהנים ולויים הבאים לסייע לו, ולאחרים לא יתן (עי' תוס' בכורות נא, ב ד"ה הלכך). אלא שסברא זו צריכה עיון, כי לפי זה היה צריך להיות אסור גם לישראל לשלם לישראל אחר כדי שיתן את מתנותיו ללוי מסויים, שמא יתרגלו ישראל לתת את מתנותיהם רק ללויים שיש להם סבא עשיר שמשלם עבור המעשר, וללויים שאין להם סבא כזה לא יתנו...

ולכן נראה לפרש את טעם האיסור באופן אחר. התורה אומרת בפרשתנו על מעשר ראשון הניתן ללויים: "וְלִבְנֵי לְוִי הִנֵּה נִתְּנִי כֹל מַעְשֵׁר בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה, חֶלֶף עֲבֹדְתֶם אֲשֶׁר הֵם עֹבְדִים אֶת עֲבֹדַת אֱהֱל מוֹעֵד" (במדבר יח, כא). כלומר: מעשר ראשון אינו נדבה הניתנת ללויים ה"מסכנים" התלויים בנדבות הציבור, אלא שְׂכָר הוא להם עבור עבודתם שהם עובדים במקדש. [וכן הוא הגדר גם במתנות הכהונה הניתנות לכהנים¹]. ואם כן, אם כהן או לוי עומדים ומסייעים בבית הגרנות, הם מראים בכך כאילו עבודת המקדש איננה סיבה מספקת לקבלת המתנות, וכאילו צריך לעשות עוד איזה דבר עבור הישראל, כדי לקבל את מתנותיו בזכות, ולא בחסד². התנהגות כזו גורמת לזלזול והשחתת כבוד עבודת המקדש - "שַׁחַתְּם בְּרִית ה' לְוִי" - כאילו עבודת המקדש לא שווה את המעשר. כך נראה לעניות דעתי.

טעם זה שייך אמנם על המתנות של הכהן והלוי. הם עובדים במקדש, והמתנות שהם מקבלים הוא שכר עבור עבודתם. אבל על מתנות עניים לא שייך לכאורה טעם זה. העניים הרי אינם עובדים במקדש. מדוע אם כן כללו חז"ל גם את העניים בכלל איסור זה, של סיוע בבית הגרנות³ (כמבואר בכורות כו, ב)? אולי מותר לומר כך: חז"ל אומרים (ויקרא ז, ב), שהעניים הם הכלים שהקב"ה משתמש בהם. שמלך בשר ודם משתמש בכלים שלמים, ומלך מלכי המלכים משתמש דווקא בכלים שבורים, שנאמר: "לֵב נִשְׁפָּר וְנִדְפָּה, אֲלֵקִים לֹא תִבְּהָה" (תהלים נא, יט). ואם כן יש לומר, שגם העני הוא פְּלִי קודש; לכו של העני שבור ורצוץ, והקב"ה הרי משתמש בכלים שבורים, ואם כן העני הוא כלי קודש, והמעשר שהוא מקבל הוא כשכר עבור השימוש שעושה בו הקב"ה, בדיוק כמו השכר שמקבלים הכהנים והלויים

כהן ולוי המסייעים בעבודת הגורן - חילול הקודש

התורה הקדושה מצוה את הלויים בסוף פרשתנו, בנוגע למעשר ראשון הניתן להם: "וְאֵת קֶדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תַחֲלִילוּ וְלֹא תִמּוּתוּ" (במדבר יח, לב). איך שייך לחלל מעשר ראשון? הרי פירות מעשר ראשון הם חולין גמורים, ומותר לאכלם בכל מקום ובכל מצב, אפילו בטומאה! (עי' רש"י שם, לא) אומרים על כן חז"ל, שחילול הקודש שהתורה מזהירה עליו כאן הוא, שהלוי לא יסיע לישראל בעבודות הגורן תמורת המעשר הניתן לו שם (בכורות כו, ב). ואומרים חז"ל עוד, שכהן או לוי המסייעים בבית הגרנות, עליהם הכתוב אומר: "שַׁחַתְּם בְּרִית ה' לְוִי" (מלאכי ב, ח), וחייבים מיתה, שנאמר: "וְאֵת קֶדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תַחֲלִילוּ וְלֹא תִמּוּתוּ" - משמע: אם תחללו, תמותו (ועי' תוס' בכורות שם, שאין הכוונה לחיוב גמור של מיתה בידי שמים, אלא הכוונה היא שהוא עוון גדול הקרוב לחיוב מיתה).

וצריך להבין: מדוע סיוע של כהן או לוי בבית הגרנות הוא חילול הקודש? ובכלל, מה הסברה באיסור הזה? לכאורה היה מקום לומר, שדווקא מן הראוי שהכהן והלוי יעזרו לישראל בגורן! הרי הישראל עשה עמם טובה, שנתן את מתנותיו להם ולא לאחרים. יתכן גם שנתן מתנה גדולה מאד, פֹּר או עשרים פֹּר, או מאה פֹּר של מעשר, שהיה יכול לחלק בין לויים רבים. מן הראוי אפוא שהכהן והלוי יכירו לו טובה על כך. הכרת טובה היא הרי מיסודות התורה ומשרשי עבודת ה'. מי שאינו מכיר טובה לבשר ודם, לא יכיר טובה גם לקב"ה, כמו שאמרו חז"ל (שמו"ר א, ח), שמי שהתחיל עם "לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף" (שמות א, ח), סופו שאמר גם "לֹא יִדְעֶתִי אֵת ה'" (שם ה, ב). ובאמת, שאלתי פעם את הרב [הג"ר שלמה זלמן אויערבאך] זללה"ה: אם מישהו נתן לי מעשר ראשון, האם מותר לי לומר לו תודה? ענה לי הרב שמותר. וזהו כשיטתו (במנחת שלמה ח"א סי' כ"ז אות א'), שמותר ללווה לומר למלוה "תודה" עבור ההלוואה שקיבל ממנו, ואין זו רבית דברים (שהיא אסורה), כיון שאין כאן שום תוספת למלוה. אדרבה, "חלילה ללווה להיות ככופר בטובתו שעשה לו המלוה, וחייב שפיר להחזיק לו טובה" (שם). ואם כן גם כאן, אמירת "תודה" אינה נחשבת כאילו נתן הלוי או הכהן לישראל איזה דבר, וממילא אין בה איסור של "מסייע בבית הגרנות". [ומכל מקום, "יישר כחך" או "תזכה למצוות" אסור ללווה לומר למלוה. דלשונות אלו הן לשונות של ברכה (שלא כאמירת "תודה", שאיננה ברכה), ונתינת ברכה היא בכלל ריבית דברים האסורה (כמבואר בתוס' קדושין ח, ב ד"ה צדקה). ולפי זה גם עבור נתינת מעשר נראה שאסור יהיה ללוי לומר לישראל "יישר כחך" או "תזכה למצוות", דכשמברכו חשיב כנותן לו איזה דבר, ואם כן הוא כמסייע בבית הגרנות שהוא אסור]. על כל פנים, סיוע בבית הגרנות אסור, וכפי שאמרנו, הדבר צריך ביאור: למה אסרה התורה על הכהן והלוי להביע את הכרת טובתם לישראל - שהיא הרגשה מותרת וראויה - ע"י עזרה מעטה בגורן?

יתר על כן: לישראל מותר לשלם כסף לישראל אחר, כדי שיתן

"לשמה". אם לא יקח כסף כי אינו רוצה ללמוד "שלא לשמה", ובמקום זה ילך וילמד מקצוע כדי לפרנס את עצמו, מה יצא? יצא שבגלל ה"לשמה" הוא אינו לומד כלל! האם זהו ה"לשמה" שחז"ל התכוונו אליו? ... אם אדם יכול ללמוד בלי לקבל כסף, מה טוב. אבל אם אינו יכול ללמוד בלי לקבל כסף, ולכן הולך ועוזב את לימוד התורה כדי להתפרנס, לא הרווחנו כלום.

כשנפטר ה"חזון איש", אמר עליו אחד המספידים, שמגיל שלוש עשרה שנה ה"חזון איש" למד תורה לשמה. עמד מו"ר הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, ואמר: "לא יתכן בגיל שלוש עשרה ללמוד תורה לשמה! בסוף ימיו ודאי הגיע ה"חזון איש" ללימוד תורה לשמה, אבל לא בגיל שלוש עשרה". מאנשים צעירים אין לצפות שילמדו תורה לשמה. מותר להם ללמוד תורה "שלא לשמה", ומתוך שלא לשמה יבואו בעזרת ה' בגיל מאוחר יותר ל"לשמה". אבל בינתיים - גם לימוד שלא לשמה הוא טוב ורצוי. ודאי יותר מאשר לא ללמוד כלל!

ב' אבל האמת היא, שטענה זו, שקבלת מילגה הופכת את הלימוד ללימוד שלא לשמה, כלל אינה נכונה. כי מהו, בעצם, לימוד תורה שלא לשמה? לימוד שלא לשמה הוא, כאשר אדם לומד תורה כדי שיפרנסו אותו. אבל במקרה שלנו הרי המצב הוא הפוך! בני התורה אינם לומדים כדי להתפרנס, אלא להפך, מתפרנסים מתומכי התורה כדי שיוכלו ללמוד! הרי אדם סוף סוף לא יכול להתקיים בלי לאכול, הוא נוטל אפוא את כספי התמיכה כדי שיוכל להתפנות ללימוד תורה. נמצא, שאינו עושה את התורה קרדום לחפור בה פרנסה, אלא להפך! עושה את הפרנסה קרדום לחפור בה תורה. ממילא לא שייך כלל להגדיר את נטילת כספי הנדיבים כלימוד "שלא לשמה".

חז"ל אמרו, "שלוחי מצוה אינן ניוזקין" (פסחים ח, ב). ונחלקו חז"ל מאיזה פסוק לומדים זאת. הנפקא מינה בין שני הלימודים, האם רק בהליכתן מובטחים שאינן ניוזקין, או גם בחזירתן (עי' שם). והנה, הגמרא מביאה שם, ששאלו את רב, האם תלמידים הגרים בריחוק מקום מבית המדרש יכולים לבוא מוקדם בבוקר (בעוד שחשוך בחוץ) לבית המדרש, או שצריכים לחשוש לסכנת הדרכים. אמר רב: שיבואו, עלי ועל צוארי! (כלומר: ודאי לא ינזקו, כיון שהולכים לדבר מצוה). שאלו אותו: האם גם לשוב לביתם בסוף היום יוכלו בשעת החשכה? אמר להם: איני יודע.

ולכאורה קשה: כמו מי סבר רב? אם סבר שרק בהליכתן אינן ניוזקין, היה לו לומר שלא יחזרו משחשכה. ואם סבר שגם בחזירתן אינן ניוזקין, היה לומר שיכולים לחזור משחשכה. ולומר שהסתפק בין שתי הדעות, זהו דוחק. ולכן, נראה לבאר כך: רב סבר, ש"שלוחי מצוה אינן ניוזקין" הוא רק בהליכה, ועל החזרה - אין הבטחה שלא ינזקו. אלא שהחזרה, לא תמיד היא רק חזרה. פעמים שהחזרה עצמה נחשבת להליכה לדבר מצוה. כיצד? אם אדם חוזר הביתה מפני שב"ה הסדר נגמר ואפשר ללכת לאכול ולישון - זו איננה הליכה לדבר מצוה. אבל אם אדם חוזר הביתה לאכול ולישון כדי שיהיה לו כח ללמוד מחר, בשבילו גם החזרה היא הליכה לדבר מצוה. הוא איננו "חוזר" כעת מדבר מצוה, אלא "הולך" לדבר מצוה, להכין עצמו ללימוד של מחר. זהו שאמר רב, שלגבי לבוא לבית המדרש - "עלי ועל צוארי". לא משנה מה תהיינה הכוונות, בין אם באים ללמוד לשמה, בין אם באים ללמוד שלא לשמה, בכל מקרה זוהי הליכה לדבר מצוה, ומובטחים שלא ינזקו בדרך. אבל בחזרה הביתה - זה כבר מסור ללבו של כל אחד ואחד. על זה אי אפשר להבטיח כלום. כי בזה הדבר תלוי בלבו של כל אדם, אם חוזר כדי ללמוד מחר, או שחוזר סתם⁴.

עובדי המקדש. וממילא, אם העני עומד ומסיע בבית הגרנות עבור המעשר שמקבל, זהו חילול הקודש, כי מראה כאילו מה שהוא "כלי" לקב"ה איננו סיבה מספקת לקבלת המעשר, וכן"ל.

התורה אומרת בפרשתנו: "וַיְדַבֵּר ה' אֶל אֶהֱרֹן: וְאָנֹכִי הִנֵּה נֹתְתִי לְךָ אֶת מִשְׁמַרְתְּ תְרוֹמֹתַי... לְמִשְׁחָה" (במדבר יח, ח). "לְמִשְׁחָה", היינו לגדולה (רש"י שם). כלומר: את מתנות הכהונה צריך לאכול בדרך של גדולה וכבוד, "כדרך שהמלכים אוכלים" (זבחים כה, א). ומבואר בתוספות, שדין זה לא נאמר רק באכילת קדשים (ומצד כבוד הקדשים), אלא גם בחלק מן המתנות שהן חולין (עי' בכורות כז, א תוד"ה ואתי). גם זה מורה על כך, שהמתנות אינן נדבות שהכהנים מקבלים מישראל, אלא תשלום עבור העבודה החשובה שהם עושים במקדש, ועל כן יש לאכול דרך חשיבות וגדולה. גם בפדיון הבן כתבו הפוסקים שהאב הפודה יעמוד, והכהן המקבל את דמי הפדיון ישב, כדי שיתקיים גם כאן הדין של "למשחה". למרות שבפדיון הבן לא נאמר "למשחה", ורק במתנות הנאכלים נאמר כן (וגם שם, לא בכולן, כמו שכתבו התוס' הנ"ל), בכל זאת כתבו הפוסקים לקיים ענין זה גם בפדיון הבן, כדי להדגיש שהכהן אינו מקבל כאן איזו נדבה מהישראל, דרך בזיון, אלא שכר, דרך חשיבות. הבכור הרי היה צריך לעבוד במקדש, אלא שהתורה הציבה את הכהן לעבוד תחתיו, ואם כן מגיע לכהן שכר עבור זה.

תלמידי חכמים - כעובדי המקדש

בגמרא (ב"ב ח, א) הביאו רביה שתלמידי חכמים פטורים מתשלום מסים, ממה שמצינו שעובדי המקדש נפטרו מתשלומי מסים (עורא ז, כד). מה ההשוואה בין זה לזה? ההשוואה היא, שבדומה לכהנים וללויים, גם תלמידי חכמים הם כעובדי המקדש. מדוע? מפני שענינו של המקדש הוא השראת שכינה בישראל - "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכָם" (שמות כה, ח). ותפקיד הכהנים והלויים הוא "להפעיל" את המקדש על פי חוקי הקרבנות שנמסרו להם, כדי שהמקדש אכן יביא להשראת שכינה בישראל. והרי זהו גם תפקידם של תלמידי חכמים - להשרות שכינה וקדושה בישראל! הכהנים והלויים עצמם הרי צריכים להיות תלמידי חכמים. "יִזְרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרַתְךָ לְיִשְׂרָאֵל" (דברים לג, י) - נאמר על שבט לוי. אבל גם מי שאינו כהן או לוי יכול להיות ממורי התורה. הכהנים והלויים משרים שכינה בישראל, ולומדי התורה משרים שכינה וקדושה בישראל, וא"כ הם כעובדי המקדש. ואם כן, כמו שהכהנים והלויים עושים את מה שהיו ישראל עצמם צריכים לעשות, ולכן הם מקבלים שכר, כך גם התלמידי חכמים. הרי התורה ניתנה לכל השבטים, "מורשה קהילת יעקב", וא"כ התלמידי חכמים עושים את מה שמוטל על כל השבטים לעשות, וא"כ מגיע להם פטור ממסים, וגם שכר, כפי שמגיע לעובדי המקדש.

תמיכה כספית אינה הופכת את הלימוד ללימוד שלא לשמה

בהקשר לזה: יש טוענים, שבן ישיבה או אברך שמקבל מילגה עבור לימודו, הלימוד שלו הוא לימוד "שלא לשמה". ונראה להעיר על זה בתרת"י:

א' גם אם נאמר שלימוד כזה הוא לימוד שלא לשמה, עדיין זה טוב. חז"ל הרי אמרו: "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה" (פסחים ב, ב). יותר טוב שיעסוק בתורה "שלא לשמה", מאשר שלא יעסוק בה כלל בגלל

ואלצפן בני עוזיאל (ויקרא י, ד). למה שם לא מחית? למה שם לא טענת, למה קוראים לבני עוזיאל ולא לך? כי שם לא היה מדובר בנשיאות. היה מדובר "רק" במצוה. אם מחפשים "חברא קדישא", אפשר להשאיר את הענין למישאל ואלצפן... רק כשמדובר בנשיאות בני קהת, אז מתעוררת אצל קרח הטענה, למה בוחרים באלצפן ולא בי. גם מזה ניכר, שטענתו של קרח על הקדמתו של אליצפן איננה נובעת מ"לשם שמים" טהור.

אם קרח היה זוכה ומבקש להצטרף אל מישאל ואלצפן, יכול להיות שהיה גם הוא מאלה שזוכים שמצות פסח שני תנתן על ידם (עי' סוכה כה, א-ב). אמנם גם קרח מוסיף פרשה בתורה, אבל מישאל ואלצפן מוסיפים פרשה לחיוב, ואילו קרח מוסיף פרשה לשלילה. גם "לאו" מיוחד מחדש קרח - "ולא יהיה כקרח וכעדתו" (במדבר יז, ה), שיהודי לא יהיה בעל מחלוקת כמו קרח (ויש שמנו לאו זה במנין המצוות). כמו שיהודי צריך לשאוף להיות כמו אברהם יצחק ויעקב ושאר צדיקי עולם, צריך לשאוף גם שלא להיות כקרח, לא להיות בעל מחלוקת. לא מחלוקת של הלל ושמאי, זו מחלוקת טובה. רק לא להיות בעל מחלוקת כמו קרח וכל עדתו.

טעותו של קרח

הרמב"ם כותב (הלכ' יסודי התורה פ"ח ה"א), שהניסים שעשה משה רבנו במדבר, לא נעשו כדי להוכיח את אמיתת נבואתו של משה. אמיתת נבואתו של משה מוכחת ממעמד הר סיני (כפי שמסביר שם הרמב"ם). לשם מה א"כ נעשו האותות והניסים השונים ע"י משה במדבר? ניסים אלו "לפי הצורך עשאו". היה צריך להשקיע את המצריים - קרע את הים והצלילן בתוכו. צָרְכֵנו לְמִזוֹן - הוריד לנו את המן. צמאו - בקע להם את האבן. כפרו בו עדת קורח - בלעה אותן הארץ. וכן שאר כל האותות". הרמב"ם מונה אפוא את נס בליעת עדת קרח באדמה בין הניסים שעשה משה "לפי הצורך", ולא כדי להוכיח את אמיתת נבואתו.

וקשה: הרי בכתוב מבואר, שהדרך הניסית בה נבלעו קרח ועדתו באדמה נועדה להוכיח את אמיתת נבואתו של משה: "בְּזֹאת תִּדְעוּן כִּי ה' שִׁלְחָנִי לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה, כִּי לֹא מִלְּבִי: אִם כְּמוֹת כָּל הָאָדָם? מִתּוֹן אֵלֶּה... לֹא ה' שִׁלְחָנִי. וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה', וּפְצָתָה הָאָדָמָה אֵת פִּיהָ... וַיִּדְעַתֶּם כִּי נִאֲצוּ הָאֱנָשִׁים הָאֵלֶּה אֵת ה'" (במדבר טז, כח-ל). כיצד אפוא אומר הרמב"ם שבליעת קרח ועדתו באדמה לא נועדה להוכיח את אמיתת נבואתו של משה?

נראה לבאר, שכשהרמב"ם אומר "כפרו בו עדת קורח", אין הכוונה שכפרו בנבואת משה לגמרי. אילו כפרו בנבואת משה מכל וכל, מדוע חפצו בכהונה? הרי הכהונה ענינה עבודת המשכן, והמשכן הרי נבנה על פי הוראותיו של משה, ואם אין נבואתו אמת, אין כל ערך למשכן! בנוסף לכך, הרי ביום חנוכת המשכן, שנבנה ע"פ משה רבינו, יורדת אש מן השמים, וַיִּבְרָא כָּל הָעָם וַיִּרְאוּ, וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם" (ויקרא ט, כד). וגם קרח ובני עדתו ראו זאת. הם לא יכולים א"כ לכפור במה שראו כמו עיניהם. מה הכוונה א"כ בדברי הרמב"ם, שעדת קרח כפרו בנבואתו של משה?

נראה שהתשובה היא זו: קורח מאמין באופן כללי בנבואת משה. רק בפרט מסוים הוא כופר. סבור היה, שה' לא אמר למשה במפורש למנות את אהרן לכהן גדול, אלא אמר לו למנות לכהן את האיש המתאים ביותר, ומשה מדעתו החליט למנות לתפקיד זה את אהרן.⁷ כנגד טענה זו עונה משה ואומר: "ה' שִׁלְחָנִי לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה" (טז, כח) - לא מדעתי החלטתי מי יהיה כהן גדול, אלא ה' הוא

"שלא לשמה" - מוליד סברות שאינן נכונות

"שלא לשמה" אמיתי, רואים אצל קרח. נקדים ונאמר, שאנו מדברים על אדם שהיה מגדולי עולם. האר"י הקדוש אמר: "צדיק כתמר יפרח" (תהלים צב, יג) - סופי תיבות קרח⁵ (כתבי האר"י ז"ל, שער הפסוקים). מדובר באדם שרואה ברוח הקודש "שלשלת גדולה יוצאה ממנו, שמואל ששקול כנגד משה ואהרן... וכ"ד משמרות... כולם מתנבאים ברוח הקודש" (רש"י במדבר טז, ז). ה"שלא לשמה" של אדם כזה, הוא אפוא דק מן הדק. וראיה לזה גם מן המשנה. כששאלו במשנה: "איזו היא מחלוקת שאינה לשם שמים", וענו: "זו מחלוקת קרח וכל עדתו" (אבות פ"ה מ"ז), ודאי לא התכוונו לחפש דוגמא למחלוקת שבה ה"שלא לשם השמים" הוא ברור וניכר, דא"כ אין כאן רבותא. ודאי חפשו דוגמא למחלוקת שבה ה"שלא לשם שמים" הוא דק ביותר, כדי ללמדנו שגם "שלא לשם שמים" כזה חשוב "שלא לשם שמים". ה"שלא לשמה" של קרח הוא אפוא ה"שלא לשמה" הקרוב ביותר ל"לשמה" ששייך שיהיה (כן שמעתי מְחוֹתְנִי, הג"ר חיים זאב פינקל זצ"ל).

מה היה "שלא לשמה" אצל קרח? - מביא רש"י בתחילת הפרשה: "מה ראה קרח לחלוק עם משה? נתקנא" על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל, שמינהו משה נשיא על בני קהת על פי הדבור. אמר קרח: אחי אבא ארבעה היו, שנאמר: 'ובני קהת עמרם ויצהר וחברון ועזיאל' (שמות ו, יח). עמרם הבכור - נטלו שני בניו גדולה, אחד מלך ואחד כהן גדול. מי ראוי ליטול את השניה? לא אני, שאני בן יצהר שהוא שני לעמרם?! והוא מינה נשיא את בן אחיו הקטן מכולם! הריני חולק עליו ומבטל את דבריו".

ה"שלא לשמה" של קרח הוא אפוא רצונו להיות נשיא. מנין שמדובר בשאיפה הנגועה ב"שלא לשם שמים", ולא בשאיפה הטהורה מכל נגיעה אישית? ממשיך רש"י ואומר: "מה עשה? עמד וכנס מאתים חמישים ראשי סנהדראות... והלבישן טליתות שכולן תכלת. באו ועמדו לפני משה. אמרו לו: טלית שכולה של תכלת חייבת בציצית או פטורה. אמר להם: חייבת. התחילו לשחק עליו: אפשר טלית של מין אחר חוט אחד של תכלת פטורה, זו שכולה תכלת לא תפטור את עצמה?!"

הסברא של קרח, שטלית שכולה של תכלת צריכה לפטור את עצמה, נועדה הרי לערער על מנהיגותו של משה: כשם שטלית שכולה תכלת אינה זקוקה לחוט תכלת בציצית, כך גם אם "כל העדה כָּלָם קְדוּשִׁים" אין צורך במנהיגותם של משה ואהרן - ואם כן "מְדוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה'"? (במדבר טז, ג) אבל הרי מה רוצה קרח? להיות נשיא, או כהן גדול. ואז מה יהיה? הוא עצמו יהיה מעל אחרים! ומה עם הסברא של טלית שכולה תכלת? - נעלמה! כי כל כולה של סברא זו לא נולדה אלא מחמת הנגיעה של "נתקנא בנשיאותו של אליצפן". וא"כ ברגע שנעלמה הנגיעה - נעלמת גם הסברא.

ה"סברא" שחידש קרח, שיש בכוחה לערער על מנהיגותם של משה ואהרן, אבל נעלמת ברגע שהוא עצמו מתמנה לנשיא - מוכיחה בעליל ששאיפתו של קרח לנשיאות או לכהונה היא שאיפה שלא לשם שמים.

ה"שלא לשמה" של קרח ניכר גם בדבר נוסף: קרח טוען, למה בוחרים את אליצפן בן עוזיאל לנשיא הקהתי, ולא אותו. נתבונן: האם זו הפעם הראשונה שבחרים את אליצפן ולא את קרח? לא! זו איננה הפעם הראשונה שבחרים את אליצפן ולא את קרח. כשצריך להוציא את נדב ואביהוא המתים מאת פני הקודש, קוראים למישאל

הממשלה חושבת שלא מגיעה תמיכה ללומדי תורה, אבל האמת היא שמגיעה תמיכה הגונה ללומדי התורה. אם אומרים שלא מגיעה תמיכה ללומדי התורה, זו פגיעה בכבוד התורה, כפי שהזכרנו, שאם כהן או לוי חושב שבלי שיסיע בגורן לא מגיעים לו התרומות והמעשרות פֶּדִין, הוא פוגע בכבוד עבודת המקדש. עלינו להבין שהתורה "שווה" שעם ישראל יתן תמיכה ללומדיה, ואין לנו להתכיש לקבל תמיכה מעם ישראל, "כי שכר הוא לכם חלף עבודתכם".

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

שאמר לי למנות את אהרן לכהן גדול (ע"י רש"י שם). וכדי להוכיח את טענת משה בענין מסויים זה - "בלעה אותן הארץ"⁸.
ממה נבעה הטעות הזו? - לפי קוצר השגתנו, מנגיעה של כבוד. אלמלא נגיעה זו, לא היה טועה במה שטעה.
אנו צריכים להתרחק מטעותו של קרח. לשאוף להיות נותנים, לא מחפשי כבוד. לשאוף להיות ממריצי התורה בעם ישראל. אם מגדולי הדור - מה טוב; ואם לא - לפחות ללמד את מי שאפשר לנו ללמד. את הבנים שלנו, ואת התלמידים שלנו. אבל לא בשביל כבוד, אלא כדי להיות עובדי ה' באמת.
כשנעשה כך, נהיה באמת בני תורה, נהיה באמת בבחינת עובדים, ואז מגיעה לנו התמיכה שניתנת ללומדי התורה. אמנם

1. כן נקטו כמה ראשונים ואחרונים, שגם מתנות הכהונה הן בגדר שְׂכָר לכהנים עבור עבודתם במקדש - ע"י אור זרוע (ח"א סי' קי"ג) שנתבאר כן בדבריו (והובאו דבריו בקצרה בדרכי משה או"ח סי' נ"ג סק"ח), וכן משמע ברמב"ן (בהשגותיו לשה"מ לרמב"ם שורש י"ב ד"ה והקרוב אלי, והובא לשונו בספר החינוך מצוה קל"ח) ובריטב"א (קידושין ו, ב ד"ה ובתרומה), וכן נקטו ה"קצות החושן" (סי' רמ"ג סק"ד) והאחיעזר (ח"ב סי' מ"ז סק"ט). [וע"י בדבריהם, שנקטו שהוא דין גמור בדיני ממונות, ולא רק רעיון מחשבתי].
- אבל בשו"ת מהריט"ץ כתב: "אחרי העיון והדקדוק בפסוקים בענין מתנות כהונה, מציינו הפרש ושינוי בין הכהנים ללוויים. רצוני, בין המעשר שנוטלים הלוויים, למתנות כהונה. שהרי בלוויים כתיב, 'וְלִכְנֵי לַוי הִנֵּה נִתְּיָם כָּל מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל, חֲלָף עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר הֵם עֹבְדִים אֶת עֲבֹדַת אֱהֱל מוֹעֵד' וגו' (במדבר יח, כא), וכתב בתריה, 'כִּי שְׂכָר הוּא לָכֶם, חֲלָף עֲבֹדָתְכֶם בְּאֱהֱל מוֹעֵד' וגו' (שם, לא), הרי מציינו במעשר הלוויים קָרָא הַקַּב"ה שְׂכָר. האמנם ככהנים לא מציינו בכל הפרשה שהוזכר בה שכר ולא חלף עבודה כלל, אלא אדרבא כתיב 'עֲבֹדַת מִתְּנָה' (שם, ז), ופירש הרמב"ן זלה"ה, שהרצון בו, שאין העבודה זו בזויה לכם כשאר עבדי מלכים, אלא אדרבא מעלה היא ומתנה היא לכם לחשיבות, ע"כ. נמצא שלא מציינו שכר ככהונה, ולכן מרגלא בפומיה דתלמודא כ"ד מתנות כהונה, שאינם שכר אלא מתנה". [ע"כ לשון מהריט"ץ]. ואולם גם מהריט"ץ כתב בהמשך דבריו, "דאיכא לדחויי ולמימר, דאפי' אם לא הוזכר בפירוש שכר, מ"מ שכר מיקרי".
- ועכ"פ נראה, שלדברי הכל יש הבדל בין שכר הלוויים לשכר הכהנים. דשכר הלוויים [מעשר ראשון] מגיע אליהם ישירות מעם ישראל, ולכן אין בו קדושה, והוא חולין גמור ונאכל אפי' בטומאה. ואילו שכר הכהנים בא להם מחלק גבוה, שמופרש מתחילה לגבוה, ומשלחן גבוה אתי לכהנים, ולכן בחלק ממתנות הכהונה יש קדושה. [וכבר נתבאר יסוד זה בפירושו הנצי"ב על התורה (במדבר יח, כא ד"ה חלף עבודתם, ובפסוק לא שם ד"ה כי שכר הוא לכם)].
2. וכן כתב רש"י (ערכין כח, ב ד"ה אלא אומדין; תמורה ח, ב ד"ה היינו טעמא), שהטעם שאסור לכהן לסייע בבית הגרנות, הוא מפני שע"י זה הוא נראה כנוטל את התרומה כשכר עבור עבודתו. וכן מבואר בריטב"א (קידושין ו, ב ד"ה ובתרומה). וכתב הרמב"ם: "אסור לכהנים וללוויים לסייע בבית הגרנות כדי ליטול מתנותיהן, וכל המסייע - חילל קֹדֶשׁ ה'... ואסור לישראל להניחו שיסייעו, אלא נותן להם חלקן בכבוד... שעל שלחן המקום הם אוכלין, ועל שלחנו הם שותים, ומתנות אלו לה' הם, והוא זיכה להן..." (הלכות תרומות פ"ב הי"ח-ה"ט). וגם בדברים אלו משמע, שאם הכהן מסייע בבית הגרנות, הרי הוא נראה כנוטל את התרומה מבעל הבית, כשכר עבור עבודתו, ולא משולחן גבוה.
3. ע"י בברייתא (בכורות כו, ב) שאמרה: "הכהנים והלוויים והעניים המסייעים בבית הרועים ובבית הגרנות" וכו'. וכן מבואר ברש"י (שם ד"ה בבית הגרנות) וברבינו גרשום (בפירושו לגמ' שם) וברא"ש (בפסקיו שם פ"ד סי' א') שגרסו כן. אבל הרמב"ם (הלכות תרומות פ"ב הי"ח) והרמב"ן (הלכות בכורות ריש פ"ד) לא גרסו "עניים".
4. ואם חוזר בשביל שתי המטרות, גם בשביל שיהיה לו כח ללמוד מחר, וגם להנאת עצמו, שהוא עיף ורוצה לישון - מבואר בגמ' שגם זה בכלל שלוחי מצוה שאינן ניווקין (ע"י פסחים דף ח' סוף ע"א וריש ע"ב ורש"י שם).
5. "ללמד, שבסוף תיקון העולם גם הוא יתוקן" (ע"י יוסף"ע על מדרש רבה בפרשתנו, פרשה י"ח סוף אות יג [יא]).
6. וכבר אמרו: "רַקֵּב עֲצָמוֹת קִנְיָה" (משלי יד, ל) - "וְרַקֵּב בְּגִמְטְרִיא קִרְחָה". וגם נרמז כאן, שהקלקול היה במקום פנימי ונסתר, ולא היה ניתן להבחין בו מבחוץ, לרוב דקותו.
7. וע"י כעין זה בשל"ה (פרשת קרח, ד"ה ר"ן איש ובתוכם היו הנשיאים וכו') וב"אור החיים" הקדוש (במדבר טז, כא). וכן משמע ברמב"ם, שקרח ועדתו לא כפרו בנבואת משה לגמרי, אלא רק על פרט אחד טענו שעשה מדעתו, ולא על פי ה'. שכן כתב הרמב"ם (בפירושו המשנה לפרק "חלק" במס' סנהדרין) וז"ל: "היסוד השמיני, היות התורה מן השמים. והוא, שנאמין כי כל התורה הזאת הנתונה ע"י משה רבינו ע"ה, שהיא כוללה מפי הגבורה, כלומר שהגיעה אליו כוללה מאת ה' יתברך... הכולל מפי הגבורה, והכולל תורת ה' תמימה טהורה וקדושה אמת. וזה שאומר, שכמו אלה הפסוקים והספורים משה ספָרָם מדעתו - הנה הוא אצל חכמינו ונביאינו כופר... והמאמר המורה על היסוד הזה, הוא מה שנאמר: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, בְּזֹאת תִּדְעוּן כִּי ה' שְׁלַחְנִי לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה, כִּי לֹא מִלְּבָבִי. עכ"ל". הרי שטענת קרח ועדתו היתה, שלא כל מה שאמר משה רבינו נאמר לו מן השמים, אלא חלק מדבריו נאמר מדעתו.
8. והגם שמציינו באמת שלשה דברים שעשה משה מדעתו, והסכים הקב"ה עמו, הגם שלא נאמר לו בנבואה לעשות כן (שבת פז, א), וא"כ קשה לכאורה, מה הטענה הגדולה על קרח ועדתו שסברו שגם כאן הוא כן, שמשה החליט מדעתו למנות את אהרן לכהן גדול. אך י"ל שטענת קרח ועדתו היתה, שמשה רבינו עשה כן מתוך נגיעות, "מכח שהיה משה רבינו ע"ה מבקש זה מהקב"ה, והתפלל על זה שלא יזוה הכבוד מביתו וממשפחתו ושבתו, והקב"ה רצון יראיו יעשה [והסכים לזה], ועל זה התרעמו" (השל"ה בפרשת קרח שם).
- והנה, לגבי מקטירי הקטורת בעדת קורח, שנשרפו, כתב הרמב"ן: "והנה משה מעצמו חשב המחשבה הזאת, ורצה בקטורת יותר משאר קרבנות, כי ראה כבר בנדב ואביהוא כי בהקריבם קטורת זרה לפני ה' נשרפו... וכִּטַּח משה כי ה' מְקִים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים", שכן יקרה גם הפעם (רמב"ן במדבר טז, ח). וע"פ מה שאמר הרב שליט"א, אולי י"ל שמקריבי הקטורת נענשו כאן במידה כנגד מידה. שהם טענו שמשה מחליט דברים מדעתו, וה' כביכול "נאלץ" להסכים על ידו, כי רצון יראיו יעשה. ולכן בדיוק באופן זה נענשו, שמשה הוא זה שהחליט באיזה אופן ימותו, וכש"כ הרמב"ן.